

25 Jaar Beheerder op Schiermonnikoog

V. de Meester - Manger Cats

Veel onderzoekers kennen de heer Nieuwenhuis, de man die nu precies 25 jaar het beheer over Schiermonnikoog met hart en ziel én verstand heeft gevoerd: Studenten, stafleden en hoogleraren van de Vrije Universiteit, van de Rijks Universiteit Groningen en van de Landbouwhogeschool hadden met hem te maken. Discussies met 'mensen van de wetenschap' ging hij niet uit de weg, in tegendeel. Tegenover hun opvattingen betreffende beheersvormen, stelde hij zijn praktische ervaringen en de realiteit van waaruit gewerkt moest worden. 'Elke vorm van beheer moet haalbaar zijn, geen utopie', aldus Nieuwenhuis.

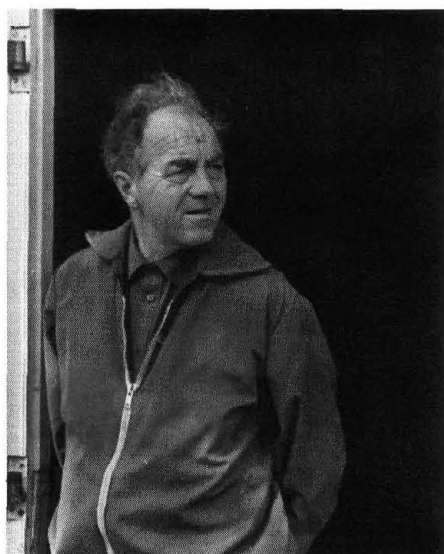
R. Nieuwenhuis trad op 1 maart 1959 als Opzichter in dienst van Domeinen, belast met de technische kant van de uitvoer van het beheer tesamen met 4 medewerkers. Inhoudelijk wordt het beheer door de directie opgesteld met adviezen van de NWC (Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad). 'We hadden wel inspraak, er werd wel naar onze mening gevraagd', zegt Nieuwenhuis, die hieronder over zijn werk vertelt.

Het werk van beheerder

'Je hebt een eiland waarop een aantal landschappen voorkomen: duinen, kwelders, polder, wad en strand. Je probeert die in een zo goed mogelijke staat te bewaren; je probeert de diversiteit die in de natuur aanwezig was, te behouden; je probeert de beschadigingen door het gebruik van deze terreinen zo gering mogelijk te doen zijn, en je probeert, — en dit zeker niet in de laatste plaats —, de mensen hiervan te laten genieten. Dat komt er op neer dat je duinen soms laat stuiven als ze al eenmaal aan het stuiven zijn, en soms gaat vastleggen; dat is het onderhoud van een behoorlijk groot schelpenpadennet, het onderhoud van bossages, beplantingen om speelweiden, beheer van kwelders, onderhoud van bruggetjes, enz., enz., enz., en, niet te vergeten: het opruimen van het afval.'

'Is de vuilstort nog steeds aanwezig?'

'Ja, maar die gaat per 1 jan. '85 weg, dan wordt alle afval finaal afge-

voerd naar de vuilverbranding in Leeuwarden. Dat is een gemeentelijke zaak. Het verwijderen van het vuil uit de duinen, dat is en blijft voor ons. Daarvoor hebben we de afvalbakken, maar de vakantiegangers maken toch rommel. Het is wel beter geworden. Er is een toename van toeristen en daarom is de totale hoeveelheid vuil die we afvoeren ook groter geworden, maar desondanks is de hoeveelheid rommel die ze naast de bakken gooien niet toegenomen.'

Al lange tijd is aangedrongen op sluiting van de vuilstortplaats in verband met de overlast van de zilvermeeuwen. Naar aanleiding hiervan vertelt Nieuwenhuis: 'Er is een grote kolonie zilvermeeuwen van 4500 paar. In overleg met het RIN zijn er in 1983 voor het eerst weer eieren geraapt in bepaalde gebieden. Dat is goed bevallen. In de sternko-

lonie (Gewone stern en Visdiefje) zijn tenminste 90% van de eieren uitgekomen. Het vergt tijd om dat na te gaan.

'Doet u dat zelf?' Nieuwenhuis: 'Gedeeltelijk en ik heb heel goede mensen; zij zijn enorm betrokken bij het werk en doen veel uit zichzelf en geven het dan door.'

Maaïen van de kwelder

'Zolang je kunt nagaan is dit eiland onderhevig geweest aan menselijke activiteiten, zelfs de monniken deden al aan beweiding. Op de kwelders werd aanvankelijk vee van de eilandboeren en vee van de vaste wal ingeschaard, maar toen het vee van de wal akelige ziektes overbracht en het ook financieel niet meer haalbaar was, is dat in 1958 beëindigd. Dat de beweiding gestopt werd ter wille van de natuurbescherming, zoals wel beweerd wordt, is niet waar. Een stuk kwelder is toen afgerasterd voor het eilandvee en de rest van de kwelder bleef van toen af onbeweid. Wat doe je dan om verruiging tegen te gaan? Maaïen komt het dichtst bij begrazen, maar dat kan lang niet altijd op een kwelder die vaak drassig is, want als je dat dan toch doet, is het middel erger dan de kwaal. We hebben alleen gemaaid als het geen bodembeschadiging gaf, dus in vrij droge jaren als er bovendien een te kort aan ruw voer was. Dat is in die 25 jaar 6 keer voorgekomen (het betreft grote delen van de kwelder). Dan zie je na het maaïen de soortenrijkdom weer toenemen en naar mate de maaidatum verder af is, zie je de soortenrijkdom afnemen en uiteindelijk blijft er weinig meer over dan die zoekweek.

Psychologisch kom je nog wel eens raar te zitten met dat maaïen: ook Lamsoor wordt door het mes meegenomen. Dan passeer je met je wagen een toerist die met het boekje over beschermde planten in zijn zak loopt en die ziet dan die honderden Lamsoren op je kar ... dat kost dan wel veel tijd om uit te leggen dat je nu juist die laagtes maait om te voorkomen dat ze dicht groeien en dat als ze open blijven en het water verdamppt en de grond verzout dat dan de Lamsoor weer beter kan groeien. Het bezoekerscentrum geeft trouwens goede voorlichting, ook over beweiding.'

Kwelderbeweiding

Toen de boeren vroegen om uitbreiding van de beweiding is er een stuk van 100

ha van de kwelder afgerasterd en een beweidingsproject opgezet dat door wijlen Prof. Bakker is begeleid. Nieuwenhuis vertelt verder:

'Een nadeel van het beweiden daar is dat het de druk van het toerisme op andere delen van de kwelder deed toenemen. Die toerist is namelijk nogal bang voor koeien: in de stukken die beweiden worden zie je nooit iemand anders dan een wetenschappelijk onderzoeker of een natuurvriend. Het gebied langs de tweede slenk was altijd een zeer geliefde recreatieplaats en hoewel we er met het plaatsen van de rastering rekening mee hebben gehouden door die steeds op meer dan 25 meter afstand te zetten, is er geen recreatie meer geweest en heeft die zich naar de derde slenk verplaatst. Bovendien ligt het afrasteren van een natuurgebied psychologisch slecht, het wekt aversie, een 'biologen-tuintje' zeggen ze.

Daarna komen we op het beheersaspect van de kwelders en op de intensiteit van de begrazing. Nieuwenhuis:

'Voor het voeren van het beheer krijg je geld, overheids-geld, en dan ben je moreel verplicht zo zuinig mogelijk met die guldens om te springen. Dan zoek je naar mogelijkheden om zoveel mogelijk voor elkaar te krijgen, ook nog met de manschappen die er zijn. Dan moet je wel eens het ene werk met het andere maken. Je wilt graag dat de kwelder geweid wordt met zo laag mogelijke kosten. Je wilt de boer gebruiken voor jouw natuurbehoud. Dat vindt die boer best zolang het voor hem aantrekkelijk is. Hij heeft allerlei onkosten: pacht, onderhoud van het raster, voorziening van zoet drinkwater, toezicht, kosten van de stier, kunstmest, tel maar op. Daar tegenover staat de aanwas in kilo vlees. Een aantal jaren geleden vonden de boeren dat wij die aanwas veel te hoog schatten. We zijn toen de hokkelingen (de eenjarige koeien die voor het beweiden worden gebruikt) gaan wegen in het voorjaar en in het najaar. Per seizoen kwamen ze gemiddeld 103 kilo aan, dat is zo'n 60 kilo slachtgewicht. De bioloog rekent met seizoenen en zoveel koeien per ha. Wat is een goed criterium voor het aantal koeien? Het gaat niet om een seizoen, maar om het aantal graasdagen, want je weet niet van te voren wanneer de groei op gang komt. Je moet rekenen van uit het standpunt van de boer. Die brengt zijn hokkelingen naar de kwelder toe wanneer het hem lijkt dat zij het

buitendijks beter hebben dan bij hem binnendijks en in het najaar andersom. Soms is dat juni en begin september. Daar houdt die wetenschapper geen rekening mee. Ik heb niets tegen wetenschappers- er is geen beheerder in ons land waar zoveel wetenschappers over de vloer komen als hier en ik heb er de allerbeste contacten mee, en ik mag ook best wel eens van mening verschillen, — maar als de wetenschapper zegt: 'zo moet het', dan kan dat wel zo zijn, maar dat wil nog niet zeggen dat het zo te realiseren is.'

'Beweiding is goed, maar er kleven ook een paar nadelen aan, 't meest omdat de ideale vorm van beweiding nog niet te verwezenlijken is, namelijk een variabele kudde. Je zou variabele soorten op variabele plaatsen moeten laten grazen, het ene jaar hier, het andere jaar daar, het voorseizoen hier, het naseizoen op een andere plaats en dat met schapen, paarden, hokkelingen en dan met een herder erbij.

Je moet niet vergeten dat als hokkelingen jaren achtereen op een afgerasterde kwelder weiden, je in wezen met monocultuur bezig bent. Waar blijft dan de diversiteit? Ik denk dat ze daar op de lange duur nog wel van terug zullen komen.'

'Ik wil nog een belangrijk punt noemen betreffende beweiding', zegt Nieuwenhuis als ik van het onderwerp wil afstappen. 'Voor de natuurbeheerder en de eigenaar van natuurterreinen deugt de pachtwetgeving niet. Neem de kwelder, als daar iets fout zou gaan, dan kun je de boer zijn pacht niet ontnemen. Je kunt ook geen verandering in de beleidsvoering brengen. Als eenmaal is aangenomen dat er 130 stuks vee mogen lopen en als later blijkt dat dat te veel is en de boer houdt vast aan die 130, dan krijgt hij bij de Grond- en Pachtkamer gelijk. Er zal een artikel bij moeten in de Pachtwet waarin dat geregeld wordt.'

Verstuiven van duinen

'Toen ik hier in '59 kwam', herinnert zich Nieuwenhuis, 'heb ik eerst een poos verdoold rondgelopen. Ik zag zoveel dingen. Waarom moet je al het duinzand zo extreem vastleggen? Je haalt de dynamiek uit de duinen. Het gaat er toch om, om de diversiteit van het gebied te handhaven. Ik ben toen in 1961, uiteraard in overleg met mijn hoofdinspectie, begonnen met een aantal duinen niet

meer vast te leggen. We hebben toen gekozen voor verstuiven waar dat geen kwaad kon. Dat heeft nogal wat aandacht getrokken en ook weerstand, vooral bij Rijkswaterstaat, die meende dat de tweede duinrichel even vast moest liggen als de eerste. Nu staan zij er anders tegenover.

We zijn op een paar plekken aan het verstuiven, het zijn langzame processen. We doen het niet uit nostalgie om terug te gaan naar 'Waar de blanke top der duinen', maar om de diversiteit. Prof. Westhoff, die er net zo over denkt als ik, heeft zich er nogal warm voor gemaakt en wilde dat ik ermee naar de Haagse Duinwaterleiding ging. Ik zag dat eerst niet zitten: kom ik daar als ongeschoold klein mannetje van een eiland af, waarvan zij nauwelijks weten waar het ligt, en zal dan gaan vertellen aan

een directeur terreinbeheerder ... Tenslotte zijn zij hier geweest en ben ik ook daar een hele dag geweest om te helpen de juiste plekken uit te zoeken.'

Over het bezoek aan de Haagse Duinwaterleiding wil Nieuwenhuis niet veel kwijt. Dat is typerend voor de man die zich nergens op wil laten voorstaan. Toch is me bekend dat hij daar zeer welkom was. Hij heeft daar alle belangstelling en waardering ontmoet die hij wegens zijn deskundigheid zo ruimschoots verdiende. In Meijndel bij Den Haag is men begonnen weer enkele gebieden te laten stuiven (zie Stuifduinen, overwegingen betreffende natuur- en duinbeheer in Meijndel. Van der Meulen en Wanders, DLN, 85: 18-23).

De koninklijke onderscheiding die hem vorig jaar werd uitgereikt, was volgens hem uitsluitend bestemd voor de

hele groep van het beheer van Schiermonnikoog. Toch moet die groep bij het dagelijks werk geïnspireerd zijn door ... daar praten we dus niet over. Nieuwenhuis vertelt trouwens al lang weer verder over duinpannetjes met Parnaccia, het ringen van vogeltjes bij de eendenkooi, het maken van een zandput aldaar, het is het eerste zoete water sinds Helgoland dat de vogels op de trek vinden.

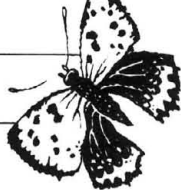
Hoe hebt u uw kennis en liefde voor de natuur ontwikkeld?

Die vraag hield me allang bezig, maar ik wilde Nieuwenhuis niet onderbreken in zijn betoog van weloverwogen woorden, de boodschap van de beheerder. Voor het eerst aarzelde hij, en vertelde toen: 'Mijn ouders waren Zuiderzee-visser, kustvisser op de zeewering en de gaten.

Zij waren eenvoudige mensen met veel oog voor buiten: er ging praktisch geen zondag voorbij of er waren heel lange wandelingen, over de dijken, door de uiterdijken (uiterwaarden) door het land van Vollenhove, door het land van Giet-hoorn, door de wildernis die toen nog in de kop van Overijssel was, ook met vader op de boot en 's winters op de schaats.

Mijn vader kon geboeid zijn door de dingen om hem heen: een fuut met jongen op de rug, een spelende otter. Eén typerend ding, dat me later pas duidelijk is geworden; mijn vader viste; krabben maken de netten stuk; als er krabben in het net zaten, dan maakten de meeste vissers die krabben dood, zij zetten daar de klomp op. Mijn vader liet ze los.

Toen later, toen het de bedoeling was dat ik ging studeren, werd mijn va-

der invalide door rheuma en toen werd ik in plaats van student kostwinner. Dat was in de crisis en toen de oorlog kwam ben ik bij Staatsbosbeheer terecht gekomen en daar hebben ze me wel een aantal dingen duidelijk kunnen maken. In 1959 ben ik bij Domeinen gekomen.' Nadrukkelijk laat hij er op volgen:

'De Dienst der Domeinen is voor mij een goede dienst geweest. Ik heb namelijk vaak beslissingen kunnen nemen waarvoor ik me achteraf pas hoefde te verantwoorden. Toen met het stuiven van die duinen was er niemand bij de domeinen die daar ervaring mee had, de vraag werd alleen gesteld: 'Sta je voor wat je zegt?' en na de bevestiging daarvan, zeiden ze: 'Dan ga je op bescheiden schaal je gang maar.' Zo ging het ook met de kwelder. Ik wist dat maaien voor de kwelder goed was en dat de boer geholpen was met ruw voer. Als ik aan mijn baas iets voorstel, vraag ik een krediet van 3 tot 5 jaar, een krediet in geloofwaardigheid want dan pas kan ik laten zien dat het juist was.

Ik heb veel dingen alleen moeten beslissen, maar ik heb ook heel goed kunnen praten met professoren als Bakker, Westhoff, Baerends, Drent en Vlijm en met Doing en dat verdiept wel je aardigheid in het totaal gebeuren, je zwemt niet alleen in deze grote kom.'

Dan laat hij er rustig op volgen: 'Ik ben de gaande man. Het belangrijkste voor dit gebied is de man of vrouw die komt.' Als ik het woord Nationaal Park laat vallen, zegt hij: 'Dit gebied heeft recht op het beste beheer dat mogelijk is, welk beheer dat ook mag zijn. Als het Nationale Park straks maar niet verzandt in een ambtenarij dat een log lichaam wordt zodat de slagvaardigheid in het beheer ontbreekt. Dat is mijn zorg. Wij hebben geen beheersplan en zoals onze directeur heeft opgemerkt: het heeft toch goed gewerkt, dus het kan zonder.'

Tenslotte vraag ik Nieuwenhuis wat hij denkt te doen na zijn pensionering. Waarop hij zegt: 'Mijn vrouw en ik willen hier graag blijven wonen, maar de kwestie is: een huis, dat is wel een zorgwekkende toestand.' Hij laat er op volgen: 'De hang naar het water blijft levenslang, de eb en vloed, de ruimte, daarom voelen we ons hier thuis. Het is hier, waar ons avondlichtje brandt.'

